

K R O N I K A

INFORMACJA O PRACACH BADAWCZYCH W ZSRR W ZAKRESIE PROBLEMATYKI EKONOMICZNEJ I EFEKTYWNOŚCI PRODUKCJI PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH

Problemy ekonomicznej efektywności nakładów w rolnictwie w poszczególnych gałęziach produkcji rolnej oraz na poszczególne produkty — są ostatnio przedmiotem dużego zainteresowania wśród ekonomistów polskich. Problemy te posiadają wyjątkową wagę w pracach nad planami rozwoju rolnictwa. Z tych względów uważamy za celowe poinformowanie o pracach badawczych w zakresie efektywności produkcji rolnej, objętych programem badań Instytutu Badań Ekonomicznych przy Gosplanie. Program ten został opracowany pod kierunkiem prof. dra K. P. Oboleńskiego, kierownika Zakładu Ekonomiki Rolnictwa.

Problematyka ekonomicznej efektywności produkcji rolnej podjęta przez Zakład Ekonomiki Rolnictwa Instytutu Badań Ekonomicznych Gosplanu ZSRR podzielona została na 5 grup tematycznych.

Grupa pierwsza

WSKAŹNIKI I METODY OBLICZANIA WYDAJNOŚCI PRACY

Celem tych badań jest:

- 1) opracowanie wskaźników i metod określania wydajności pracy dla obliczenia ekonomicznej efektywności produkcji poszczególnych produktów rolnych;
- 2) określenie roli wskaźników wydajności pracy w ogólnej analizie ekonomicznej efektywności produkcji poszczególnych produktów rolnych;
- 3) wyliczenie wskaźników wydajności pracy w produkcji podstawowych produktów rolniczych dla wybranych kołchozów, sowchozów, obwodów i ekonomicznych rejonów.

Według informacji prof. dra Oboleńskiego oraz prof. dra Kowala obecnie w praktyce planistycznej ZSRR używa się wielu różnych metod dla określenia wskaźników wydajności pracy. W związku z tym *Zakład Ekonomiki Rolnictwa stawia sobie za zadanie w zakresie tej problematyki poznanie praktyki stosowania różnych metod po to, aby:*

- 1) wypracować wskaźniki umożliwiające porównywanie wyników wydajności pracy poszczególnych lat i różnych kategorii gospodarstw;
- 2) ustalić możliwości wyliczenia wskaźników wydajności pracy w kołchozach i sowchozach przy pomocy metod stosowanych w przemyśle;
- 3) prawidłowo określić liczbę i krąg pracowników (wg kwalifikacji) niezbędnych w produkcji rolnej w kołchozach i sowchozach (bezpośrednio zajętych w rolnictwie i wszystkich pracowników danego gospodarstwa);
- 4) poznać dokładność współczynników przeliczeniowych „trudodni“ (odpowiednik: dniówka obrachunkowa) na człowiekodni, sposoby ich określania oraz możliwości ich zastosowania w rachunku dynamiki wydajności pracy;
- 5) prawidłowo określić bezpośrednie i pośrednie nakłady pracy na jednostkę produkcji produktu rolnego;
- 6) doprowadzić do porównywalności metod rachunku wskaźników wydajności

pracy zarówno w poszczególnym kołchozie czy sowchozie, jak i w skali rejonu czy obwodu.

Wyniki tych badań — według założeń instytutu — będą sprawdzone na miejscu w kołchozach, sowchozach, rejonach i obwodach, skonfrontowane z praktyką i na tej podstawie, po uściśleniu metodyki, obliczone zostaną wskaźniki nakładów pracy na produkcję ważniejszych produktów rolniczych w poszczególnych obwodach i rejonach ekonomicznych.

Jest to w swoim zamierzeniu poważna i pracochłonna praca, którą w instytucie prowadzą pracownicy naukowci N. Popow i A. Pronin.

Podstawowymi metodami badań tej problematyki są:

- 1) sprawdzenie i dokonanie oceny porównawczej, przede wszystkim pod względem dokładności wskaźników i metod określenia wydajności pracy, na podstawie danych sprawozdań rocznych kołchozów, MTS i sowchozów w celu wykorzystania ich przy określeniu ekonomicznej efektywności produkcji produktów rolniczych;
- 2) wyjazdy do miejsca badań i zbadanie podstawowych, źródłowych dokumentów w kołchozach, MTS i sowchozach dotyczących nakładów pracy na jednostkę produkcji; — przy tej okazji oczywiście sprawdzenie i porównanie różnych wariantów metodyki;
- 3) kontrolne ustalenie przeciętnej długości dnia roboczego w kołchozach, MTS i sowchozach w poszczególnych okresach (sezonach) robót rolnych oraz ilości wypracowanych dni roboczych w ciągu roku na podstawie danych przejrzanych budżetów gospodarstw kołchoźników, pracowników MTS i sowchozów;
- 4) porównanie danych sprawdzeń kontrolnych badań z danymi rachunkowości i sprawozdawczości z poszczególnych kategorii gospodarstw.

W zakresie tej problematyki instytut podejmuje się również oceny różnych wariantów metodyki, opracowanych przez Ministerstwo Rolnictwa oraz inne instytuty naukowo-badawcze w ZSRR.

Grupa druga

WSKAŹNIKI I METODY LICZENIA KOSZTÓW WŁASNYCH

Badania te mają na celu:

- 1) opracowanie wskaźników i metod określenia kosztów własnych podstawowych produktów rolniczych;
- 2) określenie roli i ważności wskaźników kosztów własnych w ogólnej analizie ekonomicznej efektywności produkcji poszczególnych produktów rolnych;
- 3) obliczenie własnych podstawowych produktów rolniczych w różnych kategoriach gospodarstw, obwodach i rejonach ekonomicznych kraju.

Podobnie jak w poprzedniej problematyce ważne jest przestudiowanie praktycznej działalności, jaka ma dotąd miejsce, oraz szeregu propozycji, jakie były wysuwane w danym zakresie. Zamierzone jest gruntowne zbadanie:

- 1) elementów składowych kosztów własnych w poszczególnych kategoriach gospodarstw;
- 2) nakładów pracy żywej;
- 3) opłaty za prace wykonane przez MTS w kołchozach;
- 4) nakładów wydatkowanych na utrzymanie bydła roboczego i transportu mechanicznego;
- 5) nakładów materiałowych (nasiona, pasze, nawozy, środki chemiczne, paliwo i smary, energia elektryczna itd);
- 6) odpisów amortyzacyjnych;
- 7) wpływu poszczególnych elementów na koszty własne różnych produktów rolnych.

Rachunki kontrolne kosztów własnych w poszczególnych gospodarstwach będą nosić charakter obliczeń wstępnych.

Problematykę tę podjęli w instytucie z pracowników naukowych: E. Waliużenic, N. Studienkowa oraz A. Smysłowa.

Metody pracy nad tą problematyką są mniej więcej następujące:

- 1) przestudiowanie literatury i wniosków w zakresie metodyki kosztów własnych;
- 2) sprawdzenie różnych wariantów metodyki i skonfrontowanie z materiałem spr-

- wzodawczym poszczególnych kołchozów i sowchozów, a także z opracowaniami posiadanymi z Ministerstwa Rolnictwa, Ministerstwa Sowchozów, Centralnego Urzędu Statystycznego i Gosplanu ZSRR;
- 3) sprawdzenie różnych wariantów metodyki poprzez wyjazdy do konkretnych kołchozów, sowchozów czy obwodów;
 - 4) obliczenie kosztów własnych produktów rolnych w typowych kołchozach różnych regionów kraju na podstawie danych sprawozdań rocznych kołchozów;
 - 5) ustalenie kosztów własnych podstawowych produktów rolnych w poszczególnych rejonach ekonomicznych i strefach;
 - 6) ustalenie metodą porównawczą wpływu różnych elementów nakładów na produkcję, na koszty własne produktów rolnych w poszczególnych gospodarstwach, obwodach i republikach.

Grupa trzecia

WSKAŹNIKI I METODY OKREŚLANIA DOCHODOWOŚCI POSZCZEGÓLNYCH GAŁĘZI PRODUKCJI ROLNEJ

Problematyka ta była dotąd nie doceniana i stąd występują poważne luki w literaturze ekonomicznej.

Zakład Ekonomiki Rolnictwa przy instytucie w tej problematyce za główny cel badań przyjął:

- 1) opracowanie wskaźników i metod określenia dochodowości z produkcji polowej i zwierzęcej dla oceny ekonomicznej efektywności poszczególnych gałęzi produkcji rolnej z punktu widzenia różnych warunków przyrodniczych i ekonomicznych rejonów czy nawet gospodarstw;
- 2) ustalenie znaczenia rozmiarów produktu globalnego, dochodu globalnego i dochodu czystego, a także czynników posiadających wpływ na te rozmiary dla ekonomicznej oceny wyników produkcji artykułów rolnych;
- 3) opracowanie metod określenia dochodowości poszczególnych produktów rolnych w zależności od ekonomicznej specyfiki kołchozów, MTS i sowchozów;
- 4) rachunek i analiza dochodowości produkcji podstawowych produktów rolnych w poszczególnych kołchozach, sowchozach i MTS oraz obwodach i rejonach ekonomicznych.

Jest to bardzo szeroki zakres badań i wymagający dłuższego okresu czasu. W najbliższym czasie instytut zamierza ograniczyć się do:

- 1) przestudiowania praktykowanych metod, istniejących opracowań i poglądów na metodę oraz ich analizy;
- 2) przeprowadzenia doświadczenia próbnego rachunku dochodowości w różnych gospodarstwach, a także obwodach i strefach;
- 3) zbadania istniejących ustaleń produktu globalnego, dochodu globalnego i czystego oraz sposobów przeprowadzenia obliczeń tych wskaźników praktykowanych w sowchozach, MTS i kołchozach oraz w zbiorczych opracowaniach ministerstw i instytucji gospodarczych;
- 4) ustalenia metodyki i zastosowania wartościowego wyrażania produktu globalnego oraz dochodu globalnego i czystego w kołchozach i MTS;
- 5) analizy cen według stref dla sowchozów;
- 6) opracowania i przedstawienia wniosków dotyczących ulepszenia rachunku wyników produkcji poszczególnych produktów w kołchozach i MTS;
- 7) analizy wartościowych rachunków produktu globalnego w przekroju krajowym oraz znaczenia stosowanych w tym celu tzw. cen porównywalnych.

Prace te zostały już podjęte w instytucie w 1956 roku. Badane są źródła wzrostu dochodowości przodujących gospodarstw, rola towarowości w podnoszeniu dochodowości itd. Prowadzone są również wstępne, prowizoryczne obliczenia dochodowości produkcji podstawowych produktów rolnych w kołchozach, MTS, sowchozach oraz obwodach i rejonach ekonomicznych.

Prace te prowadzi w Zakładzie Ekonomiki Rolnictwa zespół naukowców instytutu, m.in. S. Zaremba, N. Elizarowa oraz Z. Marzajowa.

Metody badań w ogólnym zarysie są zbliżone do metod przyjętych w omawianej już problematyce.

Grupa czwarta

WSKAŹNIKI I METODY OBLICZANIA UZYSKU PRODUKCJI ZE 100 ha UŻYTKÓW ROLNYCH

Ogólny cel badań instytutu w zakresie tej problematyki można sprowadzić do:

- 1) opracowania konkretnych wskaźników i metodyki określania rozmiarów wytwarzania produktów rolnych ze 100 ha użytków rolnych dla celów analizy ekonomicznej efektywności produkcji podstawowych produktów rolnych;
- 2) określenia znaczenia wskaźników ilości wytworzonych produktów rolnych na 100 ha użytków rolnych w ogólnej analizie ekonomicznej efektywności podstawowych produktów rolnych;
- 3) obliczenia wskaźników charakteryzujących rozmiary wytworzonych produktów rolnych na 100 ha użytków rolnych w kołchozach, sowchozach i ekonomicznych rejonach kraju, takich jak zbożowe (w tym kukurydza), len, bawełna, buraki cukrowe, słonecznik, ziemniaki, warzywa, mleko, mięso, wełna, i to, oczywiście, w bardzo ogólnych zarysach.

W związku z tym jako najbliższe zadanie w tej nowej problematyce, która w praktyce ma niewiele doświadczeń, instytut stawia sobie za zadanie:

- 1) dokonanie analizy faktycznych materiałów dotyczących uzysku produkcji rolnej ze 100 ha użytków rolnych w przekroju rejonów ekonomicznych i stref;
- 2) zbadanie wpływu struktury i jakości użytków rolnych, struktury zasiewów, wydajności poszczególnych kultur, poziomu mechanizacji oraz przypadających na 1 zdolnego do pracy gruntów, zasiewów (w tym upraw pracochłonnych) — na rozmiary produkcji roślinnej uzyskiwanej ze 100 ha użytków rolnych;
- 3) zbadanie wpływu gęstości obsady pogłowia, struktury stada, wydajności zwierząt na rozmiary produkcji zwierzęcej uzyskiwanej ze 100 ha użytków rolnych;
- 4) ujawnienie zależności pomiędzy rozmiarami produkcji podstawowych produktów rolnych uzyskiwanych ze 100 ha użytków rolnych a nakładami pracy i kosztami własnymi poszczególnych produktów w poszczególnych strefach;
- 5) obliczenie wskaźników charakteryzujących rozmiary produkcji poszczególnych produktów rolnych na 100 ha użytków rolnych w kołchozach i sowchozach oraz ekonomicznych rejonach kraju.

Prace te rozpoczął już zespół naukowy w składzie B. Trudoliubow, A. Mitrofanow oraz Ł. Czugonowa. Jest to niewątpliwie pionierska praca. Specjalną uwagę poświęca się grupowaniu materiałów statystycznych i sprawozdawczych dotyczących rozmiarów produkcji na 100 ha w przekroju rejonów ekonomicznych i przestudiowaniu podstawowych wskaźników produkcyjnych przodujących kołchozów i sowchozów. Te ostatnie studia są prowadzone w terenie.

Osobne studia poświęca się przedstawieniu wpływów różnych czynników na rozmiary produkcji rolnej na 100 ha użytków rolnych w poszczególnych kołchozach, sowchozach, obwodach i republikach.

Jedną z metod ogólnie przyjętych jest porównywanie rozmiarów produkcji rolnej na 100 ha w przekroju rejonów ekonomicznych z poziomem produkcji przodujących kołchozów i sowchozów. (Metoda ta budzi zresztą najwięcej zastrzeżeń, ponieważ ignoruje różnice warunków przyrodniczo-ekonomicznych).

Rzecz jasna, że jeśli chodzi o wskaźniki produkcji podstawowych produktów rolnych na 100 ha użytków rolnych w przekroju republik czy rejonów ekonomicznych, to wykorzystuje się dane masowej statystyki, natomiast jeśli chodzi o określenie wpływu poszczególnych czynników na poziom produkcji, np. w dziedzinie produkcji roślinnej czy zwierzęcej, to dane te już nie wystarczają i są prowadzone badania terenowe bądź też wykorzystywane posiadane materiały i dokumentacja podstawowa z gospodarstw.

Z innych spraw warto zwrócić uwagę, że poza produkcją globalną poszczególnych kultur i rodzajów zwierząt gospodarskich, obliczaną na 100 ha użytków rolnych, przyjmuje się jeszcze obliczenie:

- a) produkcji roślinnej, warzywnictwa i trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych,
- b) produkcji bydła, owiec na 100 ha powierzchni pasz,
- c) produkcji drobiu na 100 ha zasiewów zbóż oraz
- d) produkcji sadowniczej i winorośli na 100 ha wieloletnich kultur.

Grupa piąta

EKONOMICZNA EFEKTYWNOŚĆ PRODUKCJI PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W PRZEKROJU EKONOMICZNYCH REJONÓW ZSRR

Jest to problematyka syntetyczna poprzednich tematów, niejako podsumowująca całość badań nad problemem ekonomicznej efektywności produkcji rolnej.

Głównym celem badań jest tu:

- 1) ostateczne opracowanie metod określenia ekonomicznej efektywności produkcji podstawowych produktów rolnych w poszczególnych rejonach kraju;
- 2) ustalenie uzasadnionych ekonomicznie stref rozmieszczenia upraw i gałęzi hodowli, czyli pewnej specjalizacji w skali kraju i wiodących kierunków w poszczególnych strefach i rejonach.

Prace takie mają specjalne znaczenie w perspektywnym planowaniu rozwoju rolnictwa i są już podjęte u nas w kraju w oparciu o dorobek Zakładu Rozmieszczenia Produkcji Rolnej IER i innych instytucji. W tym zakresie bardzo cenna będzie współpraca z Instytutem Badań Ekonomicznych Gosplanu ZSRR.

Dla opracowania ostatecznych wyników instytut potrzebuje wiele czasu.

Przed wszystkim ma być przeprowadzona analiza istniejącej praktyki określania ekonomicznej efektywności produkcji podstawowych produktów rolnych, biorąc za podstawę całokształt wyników produkcji rolnej w poszczególnych kategoriach gospodarstw oraz przekroju rejonów, obwodów i regionów ekonomicznych.

Prace zmierzają będą do ustalenia roli ekonomicznej efektywności produkcji poszczególnych produktów rolnych w rozmieszczeniu i specjalizacji rolnictwa.

Mają być sformułowane postulaty co do wskaźników charakteryzujących realizację zadań maksymalnego uzysku produkcji rolnej z każdego 100 ha użytków rolnych — przy najmniejszych nakładach pracy i środków.

Jednym z ważniejszych zadań będzie opracowanie i uzasadnienie metod i wskaźników zbiorczych (syntetycznych) ekonomicznej efektywności produkcji rolnej. Następnie określenie roli, znaczenia i powiązań wskaźników ekonomicznej efektywności produktów rolnych; wreszcie analiza aktualnego rozmieszczenia poszczególnych gałęzi rolnictwa i specjalizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej w przekroju ekonomicznych rejonów i stref, w oparciu o rachunek ekonomicznej efektywności produktów rolnych.

W pierwszej kolejności w zamierzeniach na 1956 r. instytut przewidywał analizę danych dla lat: 1940, 1950, 1954 i 1955, dotyczących zmian w strukturze i rozmieszczeniu zasiewów, strukturze i rozmieszczeniu hodowli w rozmiarach produkcji przypadającej na 100 ha użytków rolnych, na głowę ludności, 1 zatrudnionego oraz zmian w rozmiarach skupu produktów rolnych za okres lat 1954 i 1955 według stref.

W 1956 roku miały być przeprowadzone wstępne, próbne rachunki ekonomicznej efektywności produkcji zbóż, w tym kukurydzy, a następnie lnu, bawełny, buraka cukrowego; osobno ziemniaków i warzyw, a wreszcie — mleka, mięsa i wełny. To wszystko za lata: 1953, 1954 i 1955.

Temat ten z uwagi na jego charakter opracowuje liczna grupa naukowców: E. Waliużewicz, S. Zaremba, B. Trudoliubow i inni pod kierownictwem prof. dra K. Oboleńskiego.

Metody przyjęte przy opracowaniu tego tematu będą do pewnego stopnia analogiczne do poprzednich tematów.

A więc:

- 1) analiza istniejącej praktyki określenia wydajności pracy, kosztów własnych, dochodowości i rozmiarów produkcji ze 100 ha użytków rolnych;
- 2) przestudiowanie wpływu poszczególnych czynników na ekonomiczną efektywność produkcji roślinnej i zwierzęcej;
- 3) grupowanie posiadanych materiałów statystyki i sprawozdań w przekroju rejonów ekonomicznych latami: 1940—1950 i 1955;
- 4) wyjazdy do kolchozów i sowchozów w celu zbadania i przestudiowania wskaźników i czynników wpływających na ekonomiczne efektywności produktów rolnych;
- 5) opracowanie sprawozdań rocznych kolchozów w taki sposób, żeby uwzględniły różnorodne kierunki produkcji w podstawowych rejonach ekonomicznych.

W. Misiuna